

Григорій Васянович,

доктор педагогічних наук, професор,
директор Львівського науково-практичного центру
професійно-технічної освіти НАПН України
(м. Львів)

Hryhoriy Vassianovych,

Doctor of Pedagogical Sciences,
professor, director of Lviv Research and
Practice Centre of Vocational Education
of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine
(Lviv)

УДК 82 (09)

**ДУХОВНО-ЕСТЕТИЧНА ЄДНІСТЬ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ
У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА****SPIRITUAL AND AESTHETIC UNITY OF A HUMAN AND
A NATURE IN POETRY OF IVAN FRANKO**

У статті аналізується поетична творчість Івана Франка у контексті духовно-естетичної єдності людини і природи. Обґрунтовується поняття "природа" у філософському вимірі; піддано критиці філософські напрями: позитивізм, екзистенціалізм, психоаналіз, соціологізм, які домінували під час життя і діяльності Івана Франка. Ці, та інші напрями абсолютизували роль суб'єктивних чинників у визначенні і сприйнятті людиною прекрасного в природі, або ж зовсім заперечували його об'єктивний характер. Доводиться, що погляд Івана Франка у розумінні духовно-естетичної єдності людини і природи ґрунтується на засадах діалектичного взаємозв'язку об'єктивного і суб'єктивного. Це дозволяє видатному поетові змалювати у поетичній формі естетику космосу, землі, рідного краю. Отже, у цьому аналізі Іван Франко застосовує філософські категорії загальне, особливе і одиничне. Поет доходить висновку, що здатність насолоджуватися красою природи тісно пов'язана із свободою людини, рівнем розвитку її почуттєвої сфери, можливості самореалізації. Краса природи існує в різні пори року по-різному, вона надихає людину на творчість, оптимістичне буття у цьому світі. Духовно-естетична єдність людини і природи розкривається у поетичних творах Івана Франка на засадах системності і всебічності, використання культурного світового і вітчизняного досвіду.

Ключові слова: людина, природа, свобода, культура, ноосфера, духовно-естетичне, прекрасне, космос, земля, рідний край.

The article analyzes the poetical works by Ivan Franko in the context of spiritual and aesthetic unity of a human and a nature. The author substantiates the concept of "nature" in philosophical terms, criticizes such philosophical approaches as positivism, existentialism, psychoanalysis, sociology that dominated in the stages of Franko's life. These and other approaches absolutized the role of subjective factors in the definition and perception of beauty in nature by a human or completely denied its objective character. The author proves the opinion of Ivan Franko in understanding the spiritual and aesthetic unity of a human and a nature to be based on the principles of the dialectical interconnection between objective and subjective. This allows the great poet to describe in poetic form the aesthetics of space, land, native shore. Thus, in this analysis Franko uses philosophical categories of general, special and unique. The poet concludes that the ability to enjoy the beauty of nature is closely related to the freedom of a human, the level of his/her sensual areas' development, and the possibility of self-realization. The beauty of a nature exists in different seasons in different ways; it inspires people to work and to optimistic subsistent in this world. Spiritual and aesthetic unity of a human and a nature is revealed in the poetry of Ivan Franko on the basis of consistency and comprehensiveness, using global and native cultural experience.

Key words: human, nature, culture, noosphere, spiritual and aesthetic, beautiful, space, land, native shore.

В статье анализируется поэтическое творчество Ивана Франко в контексте духовно-эстетического единства человека и природы. Обосновывается понятие "природа" в философском измерении; подвергнуто критике философские направления: позитивизм, экзистенциализм, психоанализ, социологизм, которые доминировали во время жизни и деятельности Ивана Франко. Эти и другие направления абсолютизировали роль субъективных факторов в определении и восприятии человеком прекрасного в природе, или же вовсе отрицали его объективный характер. Доказывается, что взгляд Ивана Франко на смысл духовно-эстетического единства человека и природы основывается на принципах диалектической взаимосвязи объективного и субъективного. Это позволяет выдающемуся поэту изобразить в поэтической форме эстетику космоса, земли, родного края. Итак, в этом анализе Иван Франко применяет философские категории "общее", "особенное" и "единичное". Поэт приходит к выводу, что способность наслаждаться красотой природы тесно связана со свободой человека, уровнем развития его чувственной сферы, возможности самореализации. Красота природы существует в разное время года по-разному, она вдохновляет человека на творчество, оптимистическое бытие в этом мире. Духовно-эстетическое единство человека и природы раскрывается в поэтических произведениях Ивана Франко на основе системности и всесторонности, использования культурного мирового и отечественного опыта.

Ключевые слова: человек, природа, свобода, культура, ноосфера, духовно-эстетическое, прекрасное, космос, земля, родной край.

Постановка проблеми. Природа є першоосною будь-якої краси і величі. Саме поняття “природа” означає щось вічно існуюче і всенароджуюче. Природа частіше всього і розумілась як мати речей, як джерело всього сутнього. Орфей у відомому творі “До природи” писав:

Всього прамати, богине, всіх штук витворнице, природо,
Родом з небес, старша всіх, фабрикантко й володарко, душе,
Наймогутніша та непоборима, стернице вся в блисках,
Пані всевладна, всечесна й над все, [що існує], найвища,
Вічна та перворожденна, стара, що мужів прославляєш,
Зорями ніччю блискуча, осяяна місяцем, панно...[3, с. 101].

Пізніше питанню єдності людини і природи присвятить свій геніальний твір “Про природу речей” – Лукрецій Кар. У вступі, звертаючись до богині природи Венери поет пише:

Мати Енея і роду його, благодатна Венеро,
Втіхо людей і богів! Під сузір'ями неба пливкого
Повниш повсюдно життям судноносні моря і врожайне
Лоно землі, завдяки бо тобі зародитися прагне
Всяке створіння й, покинувши темряву, глянуть на сонце.
Тихнуть, богине, вітри, розбігаються хмари небесні
Ще до приходу твого. Найніжні до ніг тобі квіти
Стелить умілиця щедра – земля, посміхається море,
Небо власкавлене сяє – виблискує світлом текучим.
Щойно пора весняна заясніє у всій своїй вроді,
Щойно звільнившись від пут, Фавон війне життедайно, –
Спершу небесні птахи твою з'яву, ходу переможну
Славлять, богине, твоєю могутністю вражені в серце.
Потім і звірі, й стада пасовищем багатим бувають,
Ріки стрімкі пропливають, аби поспівать за тобою,
Бачити вроду твою, – куди б не вела ти, не звала,
Далі – по горах, морях, по бурливих потоках, дібровах,
Густозелених оселях птахів та полях шафранових –
Всім ти проймаєш любов'ю серця, тож усе довкола
Солодко множить свій рід під твоєю, блаженна, рукою.
Ти бо єдина природою правиш...[2, с.27].

Г. Гегель зазначав, що дати наукове визначення природи можна тоді, коли обґрунтуємо загальне поняття природи і потім з'ясуємо відмінність між фізикою і філософією природи. “Природа стоїть перед нами як якась загадка і проблема, і ми настільки ж відчуваємо потребу розв'язати загадку природи, як і відштовхуємося від цього. Природа кличе нас до себе, адже дух передчуває свою присутність в ній; вона нас відштовхує як щось чуже, в якому наш дух не знаходить себе” [1, с.10].

Видатний філософ запропонував різноманітні способи пізнання природи. Він характеризував природу як живу цілісність; інакше буття духа; нерозв'язувану суперечність; органічну і неорганічну та ін. Проте філософ заперечував естетичне в природі.

Такий підхід щодо вивчення природи значною мірою поділяв перший президент Академії наук України – В. Вернадський. Водночас великий вчений розглядав природу не лише як антропосферу і соціосферу, а й біосферу – сферу всього живого та ноосферу – сферу людського розуму, культури, духовно-естетичного. В. Вернадський наголошував на духовно-культурній, естетичній єдності людини і природи. Натомість він попереджував: хижачке ставлення людини до природи може призвести до небуття самої людини. Майбутнє людства залежатиме від його цивілізованого ставлення до природи. Отже, людина має мислити і діяти не лише у вимірі окремої особистості, а й у планетарному вимірі.

Надзвичайно цікаво й актуально проблема духовно-естетичної єдності людини і природи постає у творчості геніального українського поета і мислителя – Івана Франка. Людина, народившись серед квітучої природи являє собою першообраз гармонії, правди, краси і добра. Надмірна експлуатація природи, а також людини людиною призводить до бездуховності і зла.

Мета статті – здійснити аналіз поетичної спадщини Івана Франка в аспекті духовно-естетичної єдності людини і природи.

Виклад основного матеріалу. Творчу спадщину Івана Франка досліджували вітчизняні і зарубіжні вчені. На особливу увагу заслуговують праці українських франкознавців, до яких належать Г. Вервес, М. Гольберг, Г. Грабович, В. Горський, Р. Гром'як, В. Горинь, М. Жулинський, С. Злупко, Р. Іванчук, М. Ільницький, Я. Ісаєвич, П. Кононенко, В. Микитась, Ю. Мицик, Ю. Мушкетик, А. Пашук, О. Мишанич та ін. Зарубіжні вчені також активно досліджують внесок Івана Франка у світовий культурно-літературний процес (Є. Барич, Р. Гебнер, З. Збирівський, Т. Кобржицька, З. Константинович, М. Купловський, М. Ласло-Куцок, М. Роман, М. Якубець та

ін.). Натомість духовно-естетична проблематика єдності людини і природи у поетичній спадщині Івана Франка залишається мало дослідженою, що спонукало автора цієї статті заповнити цю прогалину.

Природа і її краса. За життя Івана Франка існували різні теорії щодо розуміння краси природи, серед яких вирізнялися позитивізм, екзистенціалізм, психоаналіз. Кожна із них по-своєму недооцінювала вияв краси в природі, оскільки поширеною була думка про те, що все залежить від суб'єктивного сприйняття й оцінки прекрасного. Соціологізаторська концепція також базувалася на тому, що в самій природі прекрасного немає, а є лише суспільство, і життя рослин, тварин варто сприймати не в їх пластичних формах, а як соціологічні категорії прогресу чи регресу, перетворювальну працю людини тощо. У такому контексті природі залишається роль лише чистої абстракції, яка повинна містити в собі й ілюструвати соціальний смисл, особистісну зацікавленість, прагматичну установку, сукупність певних оцінок і значень.

Позиція Івана Франка у цьому питанні була прямо протилежною: *краса в природі існує об'єктивно, але вона сприймається суб'єктивно.* Краса навколишнього світу – це цілий космос, вся планетарна система, яка існує вічно у русі, просторі і часі.

Одно лиш вічне без початку й кінця,
Живе і сильне, – се є матерія:
Один атом її тривкіший,
Ніж всі боги, всі Астарті і Ягве.

Безмірне море, що заповня простір,
А в тому морі вир повстає сям-там –
Се планетарная система, –
Вир той бурлить, і клекоче й б'ється.

А в тім вирі хвилі-сонце, планети є,
В них мільярди бомблів дрібних кишать,
А в кожному бомблі щось там мріє,
Миниться, пиниться, пок не присне.

Се наші мрії, се наша свідомість,
Дрібненький бомблик в вирі матерії.
Та бомблі згинуть, вир утихне,
Щоб закрутиться знов десь-інде.

Безцільно, вічно круговорот отсей
Іде і йтиме; сонця, планет ряди
І інфузорії дрібненькі,
Всьому однакова тут дорога [10, с. 172].

Естетика космосу замальовується поетом у багатьох поезіях: “Нове життя”, “В плен-ері”, “Іван Вишенський”, “В дорогу”, “Мандрівничка хроніка” та ін. Але космос висвітлює своїм світлом красу рідної землі, України, яку поет називає “квітчастим раєм веселим”, де “соловейко на калині так лящить, аж серцю люблю”, де “вишні молоком обліті, верби, мов зелені копи...”.

У циклі “Україна” Іван Франко пише не лише про красу України, гарячу синівську любов до неї, а й висловлює свою прихильність до інших народів, що набуває духовно-естетичного смислу і звучання.

Вона так гарна, сяє так
Святою, чистою красою,
І на лиці яріє знак
Любові, щирості спокою.

Вона так гарна, а проте
Так нещаслива, стільки лиха
Знесла, що квилить лихо те
В її кождській пісні стиха.

Її пізнавши, чи ж я міг
Не полюбить її сердечно,
Не відректись власних втіх,
Щоб їй віддатись доконечно?

А полюбивши, чи ж би міг
Я божую її подобу
Згубити з серця, мимо всіх
Терпіння і горя аж до гробу!

І чи ж перечить ся любов
Тій другій а святій любові,
До всіх, що ллють свій піт і кров,
До всіх, котрих гнетуть окуви?

Ні, хто не любить всіх братів,
Як сонце боже, всіх зарівно,
Той щиро полюбить не вмів
Тебе, кохана Вкраїно! [12, с. 83].

Та наймилішим для поета є підгірський край, у якому він народився:

Підгір'я моє ти зелене,
Як чудно хороше еси!
Як дружно глядиш ти на мене,
Потужної повне краси!

Так широко, щиро, любовно,
Так ніжно мене обняли
Життям трепечущі обняття
І в жили вогню долили.

Так дружно, так щиро, як мати,
Так ніжно, як любка отсе
Ти 'д груді широкій, цвітучій
Гаряче притисло мене.

Я чую, як серце в ній б'ється,
Як кожна кровинка тремтить,
Я чую, що в кожній частині
І радує, й тисне, й болить.

Заблукані очі ширяють,
Но все не находять часу,
Щоб мозкові всю передати
Твою ненаглядну красу.

Вітай же, вітай ми, мій краю,
Безсмертна любко моя, –
Як довго, як болісно довго
З тобою не бачився Я! [17, с. 313-314].

На думку І. Франка, найкраще і найвище, що створила природа – це Людина.

Що ти могла найвищого створити –
Се чоловік. Із сих матеріалів,
Які тут маєш під рукою,
Хоч як не дмись,
Нічого кращого створить не зможеш [7, с. 34].

Духовно-естетичну єдність природи і людини І. Франко змальовує у багатьох поезіях і зокрема у вірші “Рідне село”. Саморефлексує на тридцять четвертому році життя поет пише:

І знов я бачу тя, село моє родинне, Як бачив тя тоді, коли життя дитинне Плило, немов малий потічок серед трав, Що в'єсь несміло між дрібними камінцями. Дрібних утіх і я тут зазнавав, Задля дрібних гризот лице росив сьозами. Тоді цікаво ще на світ я поглядав, Не знав, що далі там, за твоїми хатками, За лісом, що шумить довкола. І не раз Питав я річки, де пливе вона від нас,	І думкою гонив її тихенькі хвилі Поза закрутину далеку і стрімку. І дуба-велетня в сусідському садку Не раз розпитував, на чий він могилі Щасливий виріс, так високий і розлогий? І люди всі були мені так близькі, милі, І знав я всі стежки довкола, всі дороги, І зрідка лиш моя душа за обруб твоїй Летіла в ширший світ [19, с. 76-77].
---	--

Поет запитує сам себе, чи серед цієї розкішної природи, серед рідних односельчан був він щасливим? І відповідає, що душа його чиста, ніжна, біла часто-густо щеміла і топталася і він зазнавав недитячих мук, болі, бо саме тут ще малою дитиною зазнав сирітства. Але не лише власні болі печуть серце поета, а те, що його односельчани терплять ще більшу наругу, несвободу і вже нездатні радісно сприймати красу рідного краю, природи.

Гляну, що за рай в природі,
Ясність, розкіш, красота, –
Та мені й дивиться годі,
Як неволить гризота.

Здатність насолоджуватися красою природи, отже, тісно пов'язана із свободою людини, можливостями її самореалізації. Досліджуючи життя і діяльність Івана Франка, можна з впевненістю сказати про те, що природа розбудила в ньому поета. Для нього природа є прекрасною у всі пори року, але з особливим натхненням поет описує весну. Весна – це пробудження до життя, це прилив енергії, бадьорості, радості. Весна – це Божий рай краси.

Надійшла весна прекрасна,
Многоцвітна, тепла, ясна,
Мов дівчина у вінку;
Ожили луги, діброви,
Повно гумору, розмови
І пісень в чагарнику...

В іншому вірші поет пише:

Гріє сонечко!
Усміхається небо яснее,
Дзвонить пісеньку жайвороночок,
Затонувши десь в бездні-глибині
Кришталевого океану...

І тут же лунає звернення поета до братів-хліборобів, які мають прокидатися не лише до фізичної, а й духовної праці.

Гей, брати! В кого серце чистее, Руки сильні, думка чесная, – Прокидайтеся! Встаньте, слухайте всемогущого Поклику весни! Сійте в головах думи вольнії,	В серцях жадобу братолюбія, В грудях сміливість до великого Бою за добро, щастя й волю всіх! Сійте! На пухку, на живу ріллю Впадуть сімена думки вашої! [6, с. 26-27].
--	--

Мотиви людського братолюбія, щасливих змін пронизують усю творчість Івана Франка. Саме весна має обнови життя людини, принести їй щастя.

Гримить! Благодатна пора наступає, Природу розкішна дрозж пронимає, Жде спрагла земля плодотворної зливи, І вітер над нею гуляє бурхливий, І з заходу темная хмара летить – Гримить!	Гримить! Тайна дрозж пронимає народи, – Мабуть благодатная хвиля надходить... Мільйони чекають щасливої зміни, Ті хмари – плідної будучини тіни, Що людськість, мов красна весна, обновиць... Гримить! [6, с. 26].
---	---

А поки-що поет бачить знедолених людей, які йдуть з тяжкої праці, як привиди, їм вже не до співу солов'їв, не до краси природи, а бодай відпочити і знову працювати до сьомого поту.

Ось з роботи перемучені спішать,
Руки й ноги, мов відрубані, болять,
Не до жартів їм, сердешним та пісень,
Лиш спочити б, набобившись весь день!

Важко якось соловію щебетать,
Важко весну, хоч як красну, зустрічать,
Голосить природи радість не весь мір,
Наче людському нещастю на докір [6, с. 31].

І все-таки, для поета весна-диво, світло, поклик до нового життя. Саме весною святкують величне й прекрасне свято Великодня – воскресіння Ісуса Христа. Але поет оспівує незвичний Великдень, а той, який припав на 1848 рік, отже, знесення панщини в Галичині.

Великдень! Боже мій великий!
Ще як світ світом, не було
Для нас великодня такого!
Від досвіта шум, гамір, крики,
Мов муравлисько, все село
Людьми кишить. Всі до одного
До церкви пруть. Як перший раз
“Христос воскрес” заспівали,
То всі, мов діти, заридали,
Аж плач той церквою потряс...
Так бачилось, що вік ми ждали,
Аж дотерпілись, достраждали,
Що він воскрес – посеред нас.
І якось так зробилось нам

У душах легко, ясно, тихо,
Що, бачилось, готов був всякий
Цілій землі і небесам
Кричать, співають: минуло лихо!
Найзліші вороги прощались,
Всі обнімались, цілувались,
А дзвони дзвонять, не стають!
А молодь бігає, мов п'яна,
Кричать щосили в кождий кут:
“Нема вже панщини ні пана!
Ми вольні, вольні, вольні всі!”
Ба й дітвора, що в старших баче,
Й собі вигукує, неначе
Перепелята по вівсі [14, с. 98-99].

Літо у поетичній спадщині Івана Франка також сповнене життя і краси, але як і весна ця пора року вимагає від людини напруженої людської праці. Поза тим, літо – це час великих мрій про щастя і кохання!

Погідна ніч літня в підгірським краю.
О кілька чарів, кілька в ній краси!
Там в далі гори-велетні дримають,
Тут цвіти, трави в перлах із роси;
Лящат так дзвінок солов'я в гаї,
Чорніють грізно бури та ліси,
Ріка шумить, бурлять холодні, чисті води,
Таємна казка мов про дивний сон природи.

А понад всім тим сонним, тихим раєм
Склепиться чистий, тьмавий звід небес.
Кровавий місяць вирина за гаєм,
На хвилику поза срібну хмарку щез
І знов явився. Незміримим плаєм
Пливуть зірки, і кілько-то чудес,
Святих, великих мрій о щасті і любові,
О земле, в ніч таку нашіптують тобі!
О краю мій. Підгір'я ти прекрасне,
Як я люблю, як я люблю тебе! [24, с. 199].

Літо – це час веселих мандрівок, подорожей дорогою рідного краю.

Сонце по небу колує,
Знають і хмари свій шлях;
Вітер невпинно мандрує
По України полях.
Ми ж, сонця ясного діти,
Вольного вітру брати,
Мали б сидіти-нидіти,
Мали б в дорогу не йти?

Шумно криштальнії хвилі
Стрий, і Черемош, і Прут
Почерез звори і скелі
В вічній мандрівці несуть,
Рокотом кличуть нас тихо
К собі в тих сонячних днях,
Злити все горе, все лихо
У їх сріблястих струях.

Гей же в дорогу,
В ясну путь,
Скинути з серця тривогу,
Вольним повітрям дихнуть!

Гей же в дорогу,
В ясну путь,
Скинути з серця тривогу,
Вольним повітрям дихнуть! [5, с. 252].

Мандрівна хроніка, яку з такою любов'ю описує І. Франко засвідчує замілювання поета рідним краєм. У кожному куточку Підгір'я є своя неповторна краса: Дрогобич, Східниця, Урич, Корчин, Бубнище, Калуш, Станіславів (Івано-Франківськ), Делятин, Дора, Микуличин, Майдан, Чорногора, Жаб'є, Сокільська скала, Вижниця, Криворівня... – всі ці місця поет обійшов власними ногами, вони наче спеціально створені для гармонійного співжиття Людини і природи. Але як і кожна мандрівка рано чи пізно закінчується і настає час для подальшої праці.

Тут наша мандрівка кінчиться, брати!
Ще нічку забавлюся спільно!
Хто зна, чи стрінемося й куди кому йти?
Руками сплетімося щільно!

Хай кращої долі задатком будуть
Ті наші робучії руки!
А завтра з нас кождий піде в свою путь –
До праці! До діл! До науки! [22, с. 262].

Осінь. В осінніх мотивах Івана Франка відчувається смуток, печаль, адже в цю пору року в'яне природа, приходить сльота і непогода.

Сльотливий, зимний і понурий
Осіній день уже смеркався,
Димились гори, світ весь в бурий
Сіряк, мов змерзлий, обгортався,
Смереки жалісно стогнали,
Наскрізь промоклі в темній пущі,
Розсіпані хатки стояли,
Мов скулені, в холодній хлющі [23, с. 191].

Осінні вітри навіюють нелегкі думи про життя селянина. Цілу весну й літо селянин тяжко працював, але немає достатку, немає гідного життя – це найбільше пригнічує його душу.

Тиша, спокій, мов розлилось дрімоти сонне море, – здається, задрімало десь у нетрях люте горе.	Нехай той люд потомлений хоч трохи відпочине, нехай та згорблена спина ярмо важке скине!
О, не будить його хмарки, дощем холодним живо; і ти, осінній вітре спи, не рвися так гнівливо!	Хай він, що був волом весь рік, робив, немов машина, почує в собі дух живий, пізна, що й він – людина.

І хай, мов перла, в ум його
западе на свободі
хоч часть тої поезії,
що розлилась в природі! [7, с.44].

І все-таки, навіть в осінню пору життя поета не залишають молодечі мрії, радість від стану закоханості. Цей настрій є добре відчутним і суголосним у рядках В. Соловйова, переклад яких здійснив Іван Франко:

Хай осінь вчасная сміється надо мною, Хай іней посрібля на тім'ї волос мій, З тремтінням весняним стою перед тобою, Весь повний радощів і молодечих мрій.	І з любим образом не рад я розлучиться... Досить мені тих страт, і змагань і борні! І все життя, з яким так важко облічиться, Якою казкою здалось тепер мені [4, с.56].
--	--

Зимові палітри природи у поезіях Івана Франка різнобарвні, від них віє чистим повітрям, білим снігом.

Погідно, ясно. Сніг глибокий
Замерз, стояв твердий, як тік;
Підгірські ріки і потоки
Мороз стяв льодом аж до дна...

Але за білим снігом, за порошею відчутним є холод душі людської.

Сипле, сипле, сипле сніг. З неба сірої безодні Міриадами летять Ті метелики холодні.	Присипають все життя, Всю красу лугів і поля. Сипле, сипле, сипле, сніг, Килим важче налягає...
Одностайні, мов жура, Зимні, мов лихая доля,	Молодий огонь в душі Меркне, слабне, погасає [11, с. 152-153].

Краса рослинного світу. Духовно-естетична єдність природи і людини оспівується поетом через красу рослинного світу. Усе приваблює тут: і могутні дуби, і стрункі смереки, і розкішні верби, і розмаїття запашних квітів, і колосочки жита, і ще багато-багато всього прекрасного.

Привіт тобі, мій друже вірний, гаю, Повірнику моїх найкращих дум! Все чисте, ясне, що лиш в серці маю, Надихав свіжий запах твій і шум.	Під скрип могутніх конарів дубових Складались першії мої пісні, Слабії відгуки твоїх пісень чудових [20, с. 26].
--	---

Ліс надихає поета на творчість, додає наснаги до праці, а разом з тим навіює спокій, душевну рівновагу.

Як люблю я по лісі блукати У гарячу днину літну, В темній тіні дерев спочивати, Де тиша ніби просить до сну!	Самота вкруг, а все ж не пустинно, – Оживуца, свята самота: Доліта аж до серця невпинно Безконечная пісня життя [8, с.188].
---	--

Високим ліризмом сповнений образ хлібного поля.

Ходить вітер по житі,
мов господар, спроквола,
колосочки наліті
стиха хилить додолу.

І шепоче колосся:
“Вітре-брате, дай ведра,

щоб нам ціло вдалося
достояти до Петра.

Проганяй ти боками
градовії навали,
щоб не стерлись над нами,
щоб ми марно не впали [7, с. 38-39].

Тваринний світ захоплює поета передусім співом соловейка, жайворонка, зозулі

...Ліщини сила холодом дише.
Тут соловейко співа весело,
Співає сумно, як у серденьку
Радість, то смуток чує та тугу.
Коб соловієм я був у лузі,

Бистро летів би-м, де мила ходить
Вечором пізно, вечором пізно!
О, бо усяку жисть любов будить,
Все з нев тоскує, радуєсь з нею! [16, с. 70].

Використовуючи народні приповідки Іван Франко написав значну кількість поезій, які мають притчево-дидактичний характер. Однією із таких поезій є “Журавлі”. За народною приповідкою, коли весною журавлі летять з вирію, то можна збити з дороги цілий ключ, застромивши ніж вістрям у землю та крутячись навколо нього, держачи руками за ручку ножа і співаючи пісеньку, ужиту як рефрен:

Журавлі ключем летять
Піднебесним плаєм,
Діти радісно кричать
І довкола ну скакати
Прастарим звичаєм:

Круцю, круцю журавлі,
Ваша мати на воді!

Пролетіли журавлі,
З дороги не збились,
А хлоп'ята ті малі
За ключем, що щез у млі,
Довго ще дивились [9, с. 181].

І. Франко на основі цієї приповідки робить цікавий повчальний висновок: безвільну людину можна збити з дороги, і вона все буде марно обертатись навколо глупства. Людину з твердими переконаннями, людину, яка сміливо йде до поставленої мети неможливо збити з дороги.

Ріки і гори. Одухотворені поетичним даром Івана Франка, ріки і гори Підкарпаття і Карпат засвідчують глибинний зв'язок між людиною і природою. У вірші “Під ялицями” поет пише:

Сядь отут у стін ялиць високих,
О мандрівче тихий, одинокий!
У вершках тут ненастанно грає
Шум глухий, хоч і вітрів немає.

У низу по круглому камінню
Потік тихо, солодко журкоче
І щось, мов далека гра флюяри,
Викликає невимовні чари,
На повіки сон навіять хоче [15, с. 169].

Плин води заспокоює, втішає людину, робить її спокійною, мрійливою, доброю.

Тихенько річка котить хвилі чисті,
Так тихо, що в ній чуєш, як тріпочесь
Сверщок, що вплатавсь у зів'ялім листі,
Що і самому розплистись в ній хочесь.

Тихенько зорі моргають іскристі...
Зірниця промінь, мов дитя хлюпочесь
В хрустальних водах; голії, безлисті
Нависли лози, їм заснути хочесь [13, с.38].

Ріки Карпат стрімкі, підступні, у час повені вони здатні знести все на своєму шляху. Так і народ, застерігає Іван Франко, доведений до відчаю насиллям і неповагою можновладців може “вийти із берегів”, і вже ніщо не зупинить його на шляху до свободи.

Людина гір – це людина високої честі і гідності, вона любить свій край, і не уявляє собі, що може бути прекраснішим за гори.

Гори! Гори! Ось вже й гори!
Дзвінко клекоплять потоки,
Тужно ліс шумить зелений,
Любо диха холодок.

На вершках тремтить проміння,
Вівці, мов сніжні платочки,

По зеленій полонині
Розтрусились тут і там.

А у дебрях мешка холод,
А у зворах днює сутінь,
А в верхах крилатих дубів
Тихий вітер шепотить [18, с. 260].

Говорячи мовою естетики, гори – це не лише прекрасне, а й піднесене, тут живуть люди особливої вдачі, які здатні переходити від героїства до найдикішого шалу.

Гляньте, ген по горах, по узбіччях,
На верхах, сегельбах недоступних,
Всюди гуцул гніздиться, ґаздує.
Любить він, як той орел, самотність,

Любить жити сам серед природи,
Так, що інколи півднини ходу
До найближчого бува сусіди.
Можете собі подумати, пане,

Що за люди, погляди та вдачі
Виростають у такому околі,
На гірських вітрах, під шум потоків,
В ненастанному стогнанні лісу,
При маржинні вічно та в безлюдді!

Як тут дико пристрасті бувають,
Як тут близько від думок до діла
І які тут скорі переходи
Від високих поривів героїства
Аж до звірства найдикшого шалу! [2, с. 266].

Висновки. Отже, Іван Франко прагнув охопити людину не лише у всій сукупності динамічних соціальних, духовно-естетичних відносин, а й відчував гостру потребу змалювати гармонійну єдність людини і природи.

На основі викладеного можна зробити такі висновки:

1. Поетична творчість Івана Франка залишається актуальною і сьогодні, оскільки вона відтворює фундаментальну проблему взаємозв'язку людини і природи.

2. Духовно-естетична єдність людини і природи розкривається у поетичних творах Івана Франка на засадах системності і всебічності.

3. Значну роль у дослідженні й поетичному узагальненні проблем у системі "людина – природа" відіграли етнографічні пошуки Івана Франка.

4. Поетична спадщина Івана Франка має потужну дидактичну спрямованість та силу і здатна широко використовуватися у сучасному навчально-виховному процесі.

До подальших проблем дослідження відносимо: краса природи і виховання естетичного смаку; психологія прекрасного і потворного в поетичній спадщині Івана Франка; трагічне і комічне у поетичних творах Івана Франка.

- Гегель Г. Энциклопедия философских наук. / В 3-х т. Т. 2. / Г. Гегель // Философия природы. Отв. Ред. Е. П. Ситковский. Ред. коллегия: Б. М. Кедров и др. – М.: "Мысль", 1975. – 695 с.
- Лукрецій Тіт Кар. Про природу речей: Поема: З латин., пер., передм. та приміт. А. Содомори. – К.: Дніпро, 1988. – 191 с.
- Орфей. До природи / Франко І. // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 9. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1977. – С. 101.
- Соловійов В. С. Хай осінь вчасная... / В. С. Соловійов // Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 11. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 56.
- Франко І. В дорогу! / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 3. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 252-253.
- Франко І. Веснянки / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 1. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 26-36.
- Франко І. В плен-єрі. / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 3. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 33-49.
- Франко І. Галицькі образки / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 1. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 175-214.
- Франко І. Журавлі / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 1. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 181-182.
- Франко І. Зів'яле листя / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 2. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 122-175.
- Франко І. Зів'яле листя. Другий жмуток / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 2. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 138-153.
- Франко І. З циклу "Україна" / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 1. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 84.
- Франко І. Осінні думи / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 1. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 37-39.
- Франко І. Панські жарти / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 2. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 13-116.
- Франко І. Під ялицями / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 9. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1977. – С. 169.
- Франко І. Пісня під Вишгородом / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 10. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1977. – С. 69-70.
- Франко І. Привіт / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 2. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 313-314.
- Франко І. Пригоди Дон-Кіхота / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 1. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 171-274.
- Франко І. Рідне село / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 1. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 76-78.
- Франко І. Спомини / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 2. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 19-32.
- Франко І. Терен у носі / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 1. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 265-286.
- Франко І. Українсько-руська студентська мандрівка літом 1884 року / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 3. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 250-262.
- Франко І. Уривки з поеми "Марійка" / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 1. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 191-199.
- Франко І. Уривки з поеми "Нове життя" / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори, томи 1-25. Т. 1. – К.: Видавництво "Наукова думка", 1976. – С. 199-214.